RĪGAS POLITEHNISKĀ INSTITŪTA STUDENTA, PSALMOTĀJA JĀNA JURJENA DZĪVES UN DARBA GAITAS (1866–1915)

SERGEJS COJA*

Rīgas Anniņmuižas vidusskola

Kopsavilkums. Pareizticīgais igaunis Jāns Jurjens 1888. gadā absolvēja Rīgas Pareizticīgo Garīgo semināru, 1902. gadā – Sanktpēterburgas Garīgo akadēmiju. No 1907. līdz 1910. gadam viņš studēja Rīgas Politehniskā institūta (RPI) Lauksaimniecības nodaļā. 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā J. Jurjens kalpoja pareizticīgajai baznīcai un ticīgajiem kā psalmotājs, tautskolu skolotājs un Rīgas Pareizticīgo Garīgā semināra pedagogs. Viņš ir vairāku grāmatu un zinātnisko rakstu autors.

Atslēgas vārdi: Rīgas Pareizticīgo Garīgais seminārs, Rīgas Politehniskais institūts, igauņu psalmotājs, Jāns Jurjens.

Mācības, garīgais un pedagogiskais darbs

Rīgas Politehniskajā institūtā 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā studēja dažādu tautību jaunieši, arī igauņi. Viens no tādiem bija Jāns Jurjens (*Jaana Jürjens; Иван Юрьенс*; 1866–1915), kurš lielu daļu no savas dzīves pavadīja Rīgā. Te viņš mācījās un strādāja.

Jāns Jurjens dzimis Vidzemes guberņas Pērnavas apriņķa Testamā (*Tõstamaa*) pagasta Selu muižas (mūsdienās – Seliste) *Viggakse* sādžas Mardu mājās 1866. gada 7. februārī¹ nabadzīga pareizticīgā zemnieka Antonija Jurjena un viņa luterticīgās sievas Rino Jurjenas ģimenē. Netālu no Jurjenu dzimtas mājām atrodas Seli-Testamā (*Seli-Tõstamaa*) draudzes Sv. Vasīlija Lielā pareizticīgā baznīca, un tās metriskajā grāmatā tika izdarīts ieraksts par J. Jurjena piedzimšanu un kristīšanu 15. februārī [1].

¹ Rakstā datumi minēti pēc Gregora kalendāra jeb jaunā stila.

* Korespondējošais autors.
E-pasts: coja@baltinet.lv

Ziņas par Jāņa Jurgena bērnību ir skopas. Acīmredzot, viņš mācījās vietējās pareizticīgās baznīcas draudzes skolā, pēc tam, ap 1878. gadu, kā labākais šīs skolas skolēns iestājās Rīgas Garīgajā skolā un vēlāk mācījās Rīgas Pareizticīgo Garīgajā seminārā. Šāds izglītības ceļš tajā laikā bija vienīgais, kas deva viņam iespēju iegūt labu izglītību. Sasniegt savu mērķi J. Jurjenam palīdzēja viņa centība un izcilās darbaspējas.

1. attēls. Rīgas Pareizticīgo Garīgā semināra ēka Puškina ielā 9 (tagad – Kronvalda bulv. 9) 20. gadsimta sākumā [2].

1888. gadā J. Jurjens kā pirmais audzēknis pabeidza Rīgas Pareizticīgo Garīgu semināru [3]. Minētā mācību iestāde darbojās no 1851. gada, un tajā pieņēma bērnus, kuri labi pabeidza četrgadīgo Garīgo skolu. Semināra audzēkņi saņēma arī vidējo izglītību. Apmācības seminārā ilga sešus gadus. Pirmos četros gados mācību programma bija pielīdzināta protoģimnāzijas (ģimnāzija ar atvieglotu programmu) kursam, bet pēdējos divos gados uzsvars tika likts uz teoloģiskiem priekšmetiem [4].

Pēc semināra pabeigšanas J. Jurjens kļuva par psalmotāju Vendauas (mūsdienās – Vinnu) Kristus Piedzimšanas pareizticīgo baznīcā. 1889. gada sākumā viņš tika pārcelts uz Jāņa un Svētās Trijādības pareizticīgo baznīcu, kas atradās Sāremā salas Eriko muižā. No 1890. līdz 1892. gadam J. Jurjens bija psalmotājs Svētā Nikolaja baznīcā Kuresārē, un tās pareizticīgās draudzes skolā viņš mācīja krievu valodu un dziedāšanu. Vēlāk, līdz 1894. gadam, viņš kalpoja par psalmotāju Svētā Jāņa Kristītāja pareizticīgo baznīcā Vīlandē, kur arī strādāja par skolotāju. Par centību un sekmīgu skolotāja darbu Skolu padome viņam

izteica pateicību, kas tika publicēta žurnālā «*Рижские Епархиальные Ведомости*» («Rīgas Eparhijas Ziņotājs») 1895. gada 1. numurā [5]. 1895. gada augustā J. Jurjens tika iecelts par ticības mācības skolotāju Krenholmas divklasīgā skolā, kas darbojās pie Krenholmas fabrikas Narvā [6]. Šajā skolā viņš strādāja līdz 1897. gada 12. augustam [7].

Neskatoties uzniecīgajām naudas summām, ko tajā laikā par savu darbu saņēma psalmotāji un skolotāji, J. Jurjenam izdevās savākt nepieciešamos līdzekļus un turpināt mācības. 1897. gadā viņš iestājās Sanktpēterburgas Garīgajā akadēmijā, sākumā – kā brīv klausītājs. 1902. gadā J. Jurjens absolvēja akadēmiju un ieguva teoloģijas kandidāta grādu ar tiesībām reflektēt teoloģijas maģistra grādu bez jauna mutiska pārbaudījuma [8: 9].

J. Jurjens labi pārzināja Bībeli, klasiskās valodas, sanskritu, igauņu un krievu literatūru, kas viņam deva labas perspektīvas nākotnē. Tomēr viņš nolēma atgriezties Rīgā, kur bija mācījies, un par salīdzinoši nelielu darba algu sāka strādāt par igauņu valodas skolotāju Rīgas Pareizticīgo Garīgajā seminārā [10]. Viņa nekrologā lasām: «.. Savu skolēnu sekmes viņi² vienmēr atzīmēja ar augstākajām atzīmēm; pret neveiksmēm izturējās ar maksimālu iecietību [11].» Jāatzīmē, ka seminārā ir strādājuši arī citi igauņi, piemēram, Pēteris Mihkelsons (*Peeter Mihkelson*; 1842–1914) [12; 13]. Viņi strādāja mācību iestādē, Rīgas Pareizticīgo Garīgajā seminārā, kas sniedza labu izglītību, un 20. gadsimta sākums tai bija ļoti auglīgs laiks [14].

1907. gadā J. Jurjens iestājās Rīgas Politehniskā institūta Lauksaimniecības nodaļā. Domājams, ka viņš gribēja iegūt agronoma diplomu, lai nodarbotos arī ar lauksaimniecību. Tajā laikā liela daļa igauņu bija zemnieki, arī J. Jurjena vecāki. Diplomētiem inženieriem bija izredzes nopelnīt vairāk nekā skolotājiem. Diemžēl RPI diplomu viņš neieguva, jo 1910. gada janvārī J. Jurjens studiju naudu nesamaksāja un no augstskolas izstājās [15].

Par nopelniem sabiedrības labā 1908. gadā J. Jurjens tika apbalvots ar trešās šķiras Svētā Staņislava ordeni. Tajā pašā laikā viņam pēc Krievijas impērijas rangu tabulas bija koledžas asesora pakāpe [16].

Igaunis Jāns Jurjens nebija precējies un dzīvoja viens. Pēdējos mūža gados viņš slimoja ar tuberkulozi, kas saīsināja viņa dzīvi [17]. J. Jurjens devās mūžības ceļā 1915. gada 9. februārī. Nāves dienā netaisnība tika atnests uz Rīgas Pareizticīgo Garīgā semināra telpām Rīgā, Puškina ielā (tagad – Kronvalda bulvāris) 9 un novietots aktu zālē. Panihīdu veica Rīgas un Jelgavas arhibīskaps Jānis (Ivans Smirnovs; *И. Смирнов*; 1844–1919; pārvaldīja Rīgas eparhiju no 1910. līdz 1917. gadam) [18]. Apbedīšana notika 11. februārī Rīgas Pokrova kapos. Bēru liturģiju vadīja semināra rektors virspriesteris Aleksejs Lebedevs (*А. Лебедев*;

² J. Jurjens un viņa kolēģis P. Mihkelsons.

1856–1918). Tā laika laikrakstos un žurnālos J. Jurjena bērēm veltītajos rakstos bija teikts, ka semināristi mīlēja savu skolotāju un pie apbedīšanas viņu acis aizmigloja asaras. Nelaiķa kolēģis virspriesteris Vladimirs Pliss (*В. Плосс*; 1862–1927) pie apbedīšanas nolasīja I. Ņikitina dzejas «*Вырыта заступом яма глубокая*» («Izrakta ar lāpstu bedre dziļa») rindas un raksturoja aizgājēja darbību ar sirsnīgiem vārdiem, uzsverot, ka J. Jurjena dzīve bija cenšanās dot labumu viņa iemīļotajam semināram un pareizticīgajiem igauņiem [18]. Līdz mūsdienām J. Jurjena kapos Rīgas Pokrova kapos nav saglabāties [19].

Jāņa Jurjena raksti un grāmatas

Mūža pēdējos gados J. Jurjens uzrakstīja vairākus rakstus un grāmatas, galvenokārt veltītus Baltijas vēsturei, kas publicēti krievu valodā. 1904. gadā iznāca J. Jurjena darbs «*Древнейшая Ливонская хроника*» («Vissenākā Livonijas hronika») [20], kas veltīta 13. gadsimta sākumā uzrakstītajai Indriķa Livonijas hronikai, kurā atspoguļoti notikumi Latvijas un Igaunijas teritorijās 12. gadsimta beigās un 13. gadsimta sākumā [21]. Jāns Jurjens aizstāvēja tēzi, ka hronikā minēto priesteri Indriķi, kuru lielākā daļa zinātnieku uzskata par šī teksta autoru, par tādu nevar saukt [22]. J. Jurjens uzskatīja, ka vēsturnieku apgalvojumu pamatā ir tikai minējumi. Tā priesteri Indriķa draudzes atrašanās tālu no Rīgas liecina par viņa zemo sociālo stāvokli un par to, ka viņam nav bijusi laba izglītība, kas ir nepieciešama, lai uzrakstītu tāda līmeņa hroniku. Teksta autors, bez šaubām, ir garīdznieks, bet noteikti augstāka līmeņa nekā draudzes mācītājs. Teologs J. Jurjens rakstīja, ka, iespējams, hronikas autors bijis vācietis, jo viņš hronikas tekstā vismaz divas reizes sevi identificē ar vāciešiem [23]. Daži viņa argumenti ir pretrunīgi un neko nepierāda. Piemēram, viņa apgalvojums, ka no Rīgas draudzes tālumā dzīvojošam mācītājam nevarēja būt laba līmeņa izglītība.

2. attēls. J. Jurjena grāmatas «*Древнейшая Ливонская хроника*» («Vissenākā Livonijas hronika») vāks (1904) [20].

1910. gadā tika publicēta J. Jurjena brošūra «*Прибалтийский край под русской властью: к 200 летн. юбилею присоединения Прибалтийского края к Русской державе: (4 июля 1710 – 4 июля 1910 г.)*» («Baltija zem Krievijas iespaids un valdības. Baltijas pie Krievijas pievienošanas 200 gadu jubilejai par piemiņu. (1710. gada 4. jūlijs – 1910. gada 4. jūlijs)») [24]. Šis J. Jurjena darbs tika iztulkots un izdots arī latviski [25]. Tulkotāji parakstījušies ar J. un K. Iespējams, ka viens no tulkotājiem ir advokāts, laikrakstu un žurnālu līdzstrādnieks Jānis Pelūde (1873–1911), kura pseidonīms bija «J». Ar pseidonīmu «K» darbojās dzejnieks Kārlis Eliass (1899–1985), kurš darba tulkošanas laikā bija apmēram 10–11 gadu vecs skolnieks [26], tāpēc jāšaubās, vai viņš ir viens no tulkotājiem. Lai gan vietējā latviešu prese atzina tulkojumu par «skolniecisku» [27], patiesos tulkotājus nav norādījuši arī bibliotekāri, kuri veic iespieddarbu katalogizāciju un informācijas apstrādi. Brošūras izdošana bija pielāgota Igaunijas un Vidzemes teritorijas iekarošanas un pievienošanas Krievijas impērijai 200 gadu jubilejai. Darba oficiālais raksturs saskatāms jau tā sākumā. J. Jurjens aizstāvēja tēzi, ka Baltijas zemes piederēja Krievijai vēl pirms vāciešu parādīšanās šeit un cars Pēteris I tikai 18. gadsimta sākumā tās atgriezta atpakaļ. Darbā ir arī sīks vēsturisks apskats par 12.–13. gadsimta notikumiem. Tālāk uzmanība koncentrēta uz 1710. gadu un 19. gadsimta 40. gadiem, kas saistīti ar pareizticības izplatīšanos un vietējo iedzīvotāju pāriešanu pareizticībā [28]. Minētajā brošūrā visur slavēta Krievijas impērija un krievu tauta, un tā tapusi laikā, kad Baltijas guberņas bija pakļautas rusifikācijai. Zinātniskas vērtības minētajam darbam nav, jo tas kalpoja tikai tā laika Krievijas varas politiskajai propagandai. Acīmredzot J. Jurjenam bija pasūtījums sarakstīt šāda veida sacerējumu, no kura atteikties viņš nevarēja, jo kā Rīgas Pareizticīgo Garīgā semināra pedagogs viņš bija atkarīgs no savas cariskās priekšniecības. Diemžēl šī brošūra nesniedz atbildi par viņa paša attieksmi pret minētajiem notikumiem. Kritikas gadījumā cariskā cenzūra nebūtu atļāvusi to iespiest.

1912. gadā iznāca J. Jurjena grāmata «*Эстская грамматика: со статьями для чтения и построчнымъ словаремъ*» («Igaņu gramatika ar rakstiem lasīšanai un zemteksta vārdnīcu») [29]. Tā ir īsa igauņu valodas mācību grāmata, kas sastādīta ar krievu valodas ievadu un paskaidrojumiem. Tajā ir gan igauņu valodas gramatika, gan materiāli lasīšanai un neliela igauņu-krievu vārdnīca. Tajā laikā trūka šāda veida izdevumu, tāpēc autors sagatavoja minēto grāmatu.

Pēdējais J. Jurjena darbs «*Вопрос о ливонской дани*» («Jautājums par Livonijas nodevām») tika nopublicēts 1913. gadā Varšavā. Tas veltīts jautājumam par nodevām, ko Livonijas zemes maksāja krievu valdniekiem. Šī temata aktualitāte, kā uzsvēra autors, bija saistīta ar jautājuma aktualizēšanu par Krievijas tiesībām uz Baltijas zemēm. Tās kļuva par

vienu no iemesliem Livonijas kara uzsākšanai. Darbā stāstīts par vairākiem līgumiem, kas noslēgti dažādos laikos starp Livonijas valdniekiem un Krievzemi un kuros bija pieminētas nodevas par labu pēdējai. Par reālajiem nodevu apjomiem ir grūti spriest. Krievi šīs tiesības pamatoja uz vecajām nodevām, ko daļa vietējo iedzīvotāju maksāja par labu krievu kņaziem vēl pirms vāciešu ierašanās Baltijas zemēs. Par Ivana IV (Иоанн IV; Иван Грозный; 1530–1584) pretenzijām uz šīm nodevām J. Jurjens rakstīja, ka tajā laikā tiesības prasīt maksāt kaut ko sev par labu pamatojās vienīgi uz stiprākā tiesībām [30]. Stiprāka bija lielā Krievija, tāpēc Livonijai bija jāmaksā.

Igaunis Jāns Jurjens nodzīvoja 49 gadus. Neskatoties uz trūcīgiem materiālajiem apstākļiem un slikto veselību, viņam izdevās iegūt labu izglītību, kalpot savai tautai kā pareizticīgajam psalmotājam, tautskolu skolotājam un Rīgas Pareizticīgo Garīgā pedagogam, uzrakstīt vairākus rakstus un grāmatas.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

- [1] Estonian archives in Tartu (EAA) 1973. 1. 478. Sv. Vasīlija Lielā draudzes Seli-Testamaa pareizticīgās baznīcas metrisku grāmata par 1865.–1868. g.
- [2] Rīgas Pareizticīgo Garīgā semināra ēka Puškina ielā 9 (tagad – Kronvalda bulv. 9) 20. gadsimta sākumā. Foto no D. Trubeckoja personīgā arhīva.
- [3] Razrjadnyj spisok vospitannikov Rizhskoj duhovnoj seminarii, sostavlenyj v pedagogicheskom sobranii pravlenija 20–21 ijunja 1888 g. posle byvshih ispytaniij. *Rizhskie Eparhialnye Vedomosti*, 1888, Nr. 13–14, s. 393.
- [4] Vičs, A. Latviešu skolu vēsture. Piektā grāmata. Laikmets no 1905.–1915. Rīga, R.L.B. Derīgu grāmatu nodaļas apgāds, 1940, 328.–329. lpp.
- [5] Ot uchilishhnogo soveta. *Rizhskie Eparhialnye Vedomosti*, 1895, Nr. 1, s. 11.
- [6] Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LVVA) 4754. f., 2. apr., 147. l., 992. lp.; 167.l., 1487.–1488. lpp. Rīgas eparhijas klēru raksti par 1894. gadu.
- [7] EAA 260.1.467; J. Jurjena personāllieta, 1895.–1897. g.
- [8] Ivan Antonovich Jurjens. *Rizhskie Eparhialnye Vedomosti*, 1915, Nr. 4, s.126.
- [9] Prepodavatel rizhskoj duhovnoj seminarii Ivan Antonovich Jurjens. *Rizhskij Vestnik*, 1915, Nr. 22, s. 1.
- [10] LVVA, 7416. f., 1. apr., 7. l., 2., 26., 60. lp.
- [11] Ivan Antonovich Jurjens. *Rizhskie Eparhialnye Vedomosti*, 1915, Nr. 4, s. 124.
- [12] Nekrolog. Pohorony prepodavatelja P. M. Mihkelsona. *Rizhskie Eparhialnye Vedomosti*, 1914, Nr. 21, S. 629–631.
- [13] Vidjakina, S. A., Kovalchuk, S. N. (sost.). Pokrovskoe kladbishhe. Slava I zabvenie.-Sbornik statej. Rīga: Multicentrs, 2004, s. 71.

- [14] Vičs, A. Latviešu skolu vēsture. Piektā grāmata. Laikmets no 1905.–1915. Rīga, R.L.B. Derīgu grāmatu nodaļas apgāds, 1940, 320.–322. lpp.
- [15] LVVA 7175. f., 1. apr., 1908. l., 166. lp. RPI studentu reģistrs.
- [16] Eparhialnye izvestija. Vysochajšie nagrady. *Rizhskie Eparhialnye Vedomosti*, 1908, Nr. 10, s. 376.
- [17] LVVA, 7416. f., 1. apr., 1. l., 1.–2. lp., Rīgas Pareizticīgo Garīgā semināra valdes sēdes protokoli.
- [18] Gorodskoj dnevnik. Pohorony I. A. Jurjēna. *Rizhskij Vestnik*, 1915, Nr. 24, s. 3.
- [19] Vidjakina S. A., Kovalchuk S. N. (sost.). Pokrovskoe kladbishhe. Slava I zabvenie.-Sbornik statej. Rīga: Multicentrs, 2004, s. 95.
- [20] Jurjēns I. A. Drevnejshaja Livonskaja hronika. Otdelnyj ottisk iz Zapiski imperatorskogo russkogo arheologicheskogo obshhestva. Tom V, vyp. 2. Sanktpeterburg, 1904, 17 s.
- [21] Coja, S. Henriha / Indriķa chronicon Livoniae autora identitātes problēma Krievijas historiogrāfijā. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2011, Nr. 3, 72. lpp.
- [22] Coja, S. Die Frage der Herkunft des Chronisten Henrich von Lettland in der russischen Historiografie. In: Forschungen zur baltischen Geschichte. Band 9. Tartu: Akadeemiline ajalooselts, 2014, S. 19–20.
- [23] Jurjēns I. A. Drevnejshaja Livonskaja hronika. Otdelnyj ottisk iz Zapiski imperatorskogo russkogo arheologicheskogo obshhestva. Tom V, vyp. 2. Sanktpeterburg, 1904, 2., 7., 11., 12., 14. str.
- [24] Jurjēns I. A. Pribaltiiskij kraj pod russkoj vlastju. K 200-letn. jubileju prisoedinenija Pribaltiiskogo kraja k russkoj derzhave (4 ijuļa 1710–4 ijuļa 1910 goda. Rīga: tipografija G. Gemel i Ko, 1910, 24 s.
- [25] Jurjēns J. Baltija zem Krievijas iespaids un valdības. Baltijas pie Krievijas pievienošanas 200-gadu jubilejai par piemiņu. Rīga: Rīgas Pētera-Pāvila brālības izdevums, 1910, 24 lpp.
- [26] Latviešu rakstniecība biogrāfijās. Rīga: Zinātne, 2003, 697., 698. lpp.
- [27] Grāmatu plaukts. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1910. Nr. 157, 3. lpp.
- [28] Jurjēns J. Baltija zem Krievijas iespaids un valdības. Baltijas pie Krievijas pievienošanas 200-gadu jubilejai par piemiņu. Rīga: Rīgas Pētera-Pāvila brālības izdevums, 1910, 5., 20., 22.–23. lpp.
- [29] Jurjēns I. A. Estskaja grammatika: so statjami dlja chtenija i postrochnym slovarem. Rīga: Tip. T. Vilks i E. Shkinkis, 1912, 96 s.
- [30] Jurjēns I. A. Vopros o Livonskoj dani. Varshava: Tip. Varshavskogo uchebnogo okruga, 1913, s. 1.–6, 52.–53., 39., 41., 57. lpp.

SERGEJS COJA, *Mg. hist.*, is a teacher at the Riga *Anņīmuiža* Secondary School (since 2013). His main academic interests are the history of pedagogy, and history of national minorities in Latvia.

Address: 50 *Tapešu* Street, Flat 10, Riga, LV-1083, Latvia

Phone: +371 29105468

E-mail: coja@baltinet.lv

Sergejs Coja

The life and work of the student of the Riga Polytechnic Institute, psalmist Jaan Jürjens (1866–1915)

Jaan Jürjens was an Estonian of Russian Orthodox faith. He graduated from the Riga Orthodox Theological Seminary in 1888 and from St. Petersburg Orthodox Theological Academy in 1902. From 1907 to 1910, he studied at the Department of Agriculture of Riga Polytechnic Institute. During the late 19th and early 20th centuries, he served the Russian Orthodox Church and fellow humans as churchwarden, elementary school teacher and professor of Orthodox Theological Seminary. *Jaan Jürjens* is an author of several published books and scientific papers.

Keywords: Riga Orthodox Theological Seminary, Riga Polytechnic Institute, Estonian psalmist, *Jaan Jürjens*.

Сергей Цоя

Жизненный путь и трудовая деятельность студента Рижского политехнического института, псаломщика Яана Юрьенса (1866–1915)

Иван (Яан) Антонович Юрьенс – православный эстонец, обучался в 1907–1910 годах на Сельскохозяйственном отделении Рижского политехнического института. В 1888 году он окончил Рижскую православную духовную семинарию, а в 1902 году Санкт-Петербургскую духовную академию. В конце XIX – начале XX служил Православной церкви и простым людям, учителем народных школ, преподавателем духовной семинарии. И. А. Юрьенс являлся автором нескольких книг и научных статей.

Ключевые слова: Рижская православная духовная семинария, Рижский политехнический институт, Иван Юрьенс.